

Te Tiamana : Ki toku nei whakaaro, i haere mai nga kai-pitihana ki te aroaro o te Komiti ki te whakatakoto i te ahua o te Pire e hiahiaia ana e ratou kia mahia e te Kawanatanga?

Henare Kaihau : Kua penatia na hoki e au.

Rt. Honore Te Hetana : Ki taku ka nui te marama o te whakatakoto a Henare Kaihau i te ahua o te mea nei. E penei ana toku whakaaro, to te Minita Maori, ki te kore e tau i a tatou naianei tetahi huarahi e oti marama ai te whakahaere o nga whenua e toe nei ki te iwi Maori, ko te tukunga iho ka pau nga whenua o nga Maori a ka waiho kore whenua ratou, a tera e tupu ake he ngakau pouri he ngakau mamae mo ratou i runga i taua ahua. Na reira, he take tika tenei hei whiriwhiri ma tenei Komiti, hei rapunga mana i nga korero i korerotia ki tona aroaro i tera tau, ka mutu ka tohutohu atu ki te Whare i ana mea i kite ai, a hei reira tena te Whare e tahuri ki te paahi i tetahi ture i runga i tana i mahara ai he tika. Ki taku mahara tena pea e taea e tatou te whakakotahi o tatou whakaaro, a tera ano e oti i a tatou tetahi aronga Pire e paingia ana e te iwi Maori. E rua nga huarahi mo tatou. Engari tena pea e kiia he tikanga whakahaere tenei na te Kawanatanga. He tika tena, engari i te mea he take nui rawa tenei, ki taku me whakarere e nga taha e rua o te Whare, ara, e te Apitihana me te Kawanatanga, mo runga i tenei take, a raua whakaaro me a raua mahi e whakatete nei ki a raua, a i te mea kua huihuia mai hei mema mo te Komiti nei nga mema kua pukengatia ki nga tikanga Maori, na reira ka mea atu au ki a koutou kia tahuri mai koutou hei hoa mo matou, mo te Kawanatanga, ki te mahi i te Pire nei. Ki te tahuri mai koutou ki te tautoko i taku e mea atu nei, e tino mohio ana ahau, ka oti noa atu i a tatou tetahi ture poto te paahi hei whakatuturu i te tikanga e whakahaerea ai nga whenua Maori, e tuwhera ai he huarahi mo nga tangata no ratou nga whenua e whakahaerea ana ki te whakatu i etahi o ratou hei mema mo nga Poari whakahaere i aua whenua, a e tuwhera ai he huarahi e uru ai etahi tangata matau ki aua Poari hei whakahaere i te taha ki te Kawanatanga. Me ahua rite te whakahaerenga o aua whenua ki te tikanga e whakahaerea nei nga whenua o te Karauna, a ma te Kawanatanga e whakarite he moni kia taea ai aua whenua te whakanohonoho ki te tangata, a ko nga hua e puta ana i aua whenua ma nga Maori ena. Na, i korero ake au i nakua nei, e rua nga huarahi kei te tuwhera ki a tatou—tuatahi, me paahi tetahi ture poto hei whakawhanui i nga tikanga o te Ture i whakahuatia ake nei e au. Tuarua, ki te kore te mea tuatahi nei e taea te paahi i tenei tuunga o te Paremete, kaati, me paahi he ture poto hei whakamutu i te hoko whenua Maori a taea noatia te wa e tino tau ai i te Paremete he tikanga mo aua whenua. Ko te huarahi tuatahi te mea pai ki taku nei titiro, i te mea kua rongu te Komiti i nga korero i korerotia ki tona aroaro mo taua mea. Ki te kore tatou e tahuri ki te mahi i taku i korero ake nei, tona mutunga ka hikitia mo tetahi atu tau, a ka pa he mate ki te pena te tikanga. Ki taku me whiriwhiri e te Komiti tenei mea, ka mutu ka tuku atu i tana ripoata ki te Whare, a tera te Whare e whakaae ki taua ripoata. Ka mutu i konei aku korero.

Tiaki Tawini : I ki te Minita Maori me paahi tetahi Ture hei whakamutu i te hoko a te Karauna i nga whenua Maori; e penei ana ranei te tikanga o tena me whai mana te Karauna ki te whakaoti i nga hoko mo nga poraka katoa kua eke he panuitanga mana ki runga, a kua oti i a ia te hoko o nga hea o nga tangata kotahi, tokorua, tokotoru ranei?

Rt. Honore Te Hetana : Ka tika pea tena mo nga poraka e whakahaerea ana te hoko i naianei—ara, mo nga poraka kua oti te hoko etahi o nga hea. He pai pea me waahi atu nga paanga o ena, engari kua he hoko hou e timataria.

Tiaki Tawini : Mo nga poraka katoa koia kei te hokona e te Karauna i naianei tena kupu au, ahakoa kotahi ano te tangata Maori kua haina i tona ingoa ki te tiiti?

Rt. Honore Te Hetana : Me hoko ra i etahi eka torutoru nei kia ea ai te wahanga i roto i te Kooti. E kore hoki e tika kia waiho marara noa iho aua eka, ma te wawahi katahi ka topu te takoto—ki te kore e peratia he pai rawa me whakahoki atu te moni i hokona ai aua eka.

Te Makarini : Mehemea 100,000 nga eka o tetahi poraka, me pehea?

Rt. Honore Te Hetana : He mea iti tena, waiho kia mahi tatou i te Pire ka hurihuri ai tena. Ko taku e hiahia ana kia tino oti, ko tetahi tikanga e mau ai nga whenua o nga Maori ki a ratou. Ki te penei tonu te ahua me tona ahua e takoto nei, kotahi tonu tona mutunga, ara, he mate. Ko te hiahia o toku Kawanatanga me tino whakaoti tenei take.

TUREI, 19 o HEPTEMA, 1899.

HONE HEKE, ka patairia.

Te Tiamana : I te nukuhanga o te Komiti nei i te Paraire kua taha ake nei i meinga i taua ra hei tenei ra whakarongo ai te Komiti ki nga korero a Hone Heke, a Wi Pere, me Tame Parata (i te mea hoki kua mutu ta Henare Kaihau korero i ona whakaaro), ara, a nga mema o te iwi Maori, mo nga pitihana i tukua mai mo nga menemana whakatikatika e meatia ana kia hanga mo nga ture e pa ana ki nga whenua Maori e korerotia nei e te Komiti i naianei.

Hone Heke : He whakaaaturanga tenei naku i aku mahara, hei kitenga mai mo te Komiti i te huarahi e hiahiaia ana e ahau hei takotoranga mo tetahi ture whenua Maori. Na nga ahuatanga o naianei, ara, o nga ture e mana nei i runga i nga whenua Maori i naianei, i whakaaaturia ai e ahau oku ake mahara. Kei te tino whakaae ahau kia whakaritea nga ture hei whakahaere i nga whenua Maori, ki nga ture e whakahaere nei i nga whenua Pakeha. Notemea i raro i nga ture whenua Pakeha e waihotia ana ki te tangata nonga te whenua te mana whakahaere i tona ake whenua, i runga i ana huarahi e maharatia ana e ia hei pai mona, a e puare mai ana ki a ia nga utu tiketike, whakapikipiki o te makete o waho. Mehemea ka tau ki tenei, katahi ka kore atu te ture e here nei i te utu mo te whenua a te Maori ki te utu kotahi e kiia nei e te ture whenua Maori o naianei. Kei te mama rawa nga tikanga o nga ture mo nga whenua Pakeha. Kaore rawa ratou e raruraru nui ana, kahore hoki e nui ana nga moni hei whakapaunga ma ratou i runga i a ratou whakahaerenga tikanga i runga i o ratou whenua. Ko nga Maori kei te tino taumaha katoa